

12. Дикань В.Л. Государственное управление развитием экономики Украины в условиях «третьей волны» глобализации / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2013. - №43. - С.11-20.

13. Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: монография / В.Л. Дикань. - Харьков: Основа, 1995. - 160 с.

УДК 330.322:658.114.5

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i58.106155>

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ, НАПРЯМИ ДІЇ

*Дикань В.В., д.е.н., професор (Karazin Business School)
Александрова О.Ю., ст. викладач (УкрДУЗТ)*

У статті розкрито сутність поняття «безпека регіону». Обґрунтована роль та значення економічної безпеки в процесах регіонального розвитку. Зроблена оцінка безпеки регіонів країни. Виділено основні підсистеми економічної безпеки в ієрархічній структурі системи безпеки. На основі системи регіональних критеріїв і показників економічної безпеки визначено її кількісні параметри. Проведено декомпозицію рівнів і видів категорії «економічна безпека». Запропоновано механізм забезпечення економічної безпеки регіонів.

Ключові слова: регіон, конкурентоспроможність, економічна безпека, порогові значення, регіональний вимір, ризик, соціально-економічний розвиток, ефективність, організаційно-економічний механізм, стратегія.

МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА: СУЩНОСТЬ, СОСТАВЛЯЮЩИЕ, НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЙСТВИЯ

*Дикань В.В., д.э.н., профессор (Karazin Business School)
Александрова Е.Ю., ст. преподаватель (УкрГУЖТ)*

В статье раскрыта сущность понятия «безопасность региона». Обоснована роль и значение экономической безопасности в процессах регионального развития. Проведена оценка безопасности регионов страны. Выделены основные подсистемы экономической безопасности в иерархической структуре системы безопасности. На основе системы региональных критериев и показателей экономической безопасности определены ее количественные параметры. Проведена декомпозиция уровней и видов категории «экономическая безопасность». Предложен механизм обеспечения экономической безопасности регионов.

Ключевые слова: регион, конкурентоспособность, экономическая безопасность, пороговые значения, региональное измерение, риск, социально-экономическое развитие, эффективность, организационно-экономический механизм, стратегия

MECHANISM FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE REGION: ESSENCE OF THE DIRECTION OF ACTION

*Dykan V.V., Doctor of Economic Sciences, professor (Karazin Business School)
Alexandrova A. Y., senior lecturer (USURT)*

The essence of the concept of «security of the region» is discussed. It substantiates the role and importance of economic security in the processes of regional development. Basic subsystems of economic security within the hierarchical structure of the security system are outlined. Decomposition of levels and kinds within the category of «economic security» is carried out. Indicators for determination of number of hierarchical levels and types of economic security at each level under conditions of globalization are defined. The evaluation of the security of the country was conducted. It revealed the regions that are in a state of safety and danger. Regional features of social and economical development are determined. Various between social and economical development of regions in their safety are shown. The mechanisms to ensure security of the country regions were suggested.

Keywords: *economic safety, region, competitiveness, security, regional aspect, risk, indicator, social and economical development, efficiency, organizing-economic mechanism, strategy.*

Постановка проблеми. У сучасному світі проблему національної безпеки, значення якої постійно зростає, виділено в окрему галузь політико-економічної науки та соціально-економічної діяльності. Від рівня національної безпеки залежить саме існування та розвиток людини, окремої території, суспільства та держави у цілому.

Центральною ланкою системи національної безпеки виступає економічна безпека, яка характеризує стабільний і стійкий стан, її здатність неухильно підвищувати ефективність функціонування, зростання ресурсного потенціалу, збереження цілісності та незалежності держави.

Спираючись на трактування економічної безпеки в якості глобального проекту нового століття, можна використати наступну схему проекту: стратегічні об'єкти стійкості життєдіяльності суспільства, економіки, держави - деструктивно-негативні тенденції розвитку ключових сфер життєдіяльності - позитивна діяльність по налаштуванню механізмів і інструментів регулювання цивілізованого розвитку

суспільства і держави. Крім того, структурна неоднорідність простору країни в природно-географічному, ресурсному, соціальному аспектах призводять до економічної неоднорідності, що передбачає розгляд питання управління економічною безпекою на регіональному рівні та доцільність створення механізму забезпечення економічної безпеки регіону (МЗЕБР) та підтримки його на оптимальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні більшість учених і практиків [1,3,4] сходяться в тому, що економічна безпека регіону виражається в:

- можливості здійснювати власну економічну регіональну політику у рамках країни;
- здібності стійко реагувати на різкі політичні і економічні зміни в країні;
- здібності проводити великі економічні заходи по невідкладних соціально-економічних вибухових ситуаціях на окремої території;
- можливості надавати допомогу (на договірній основі) певним областям і регіонам;
- можливості стабільно

підтримувати відповідність економічних нормативів, що діють на території, загальноприйнятим у світовій практиці, що дало б можливість забезпечити необхідний рівень і якість життя населення.

Процеси гарантування економічної безпеки суб'єкта господарювання (держави, регіону, галузі, підприємства, домогосподарства, особистості) та створення механізму економічної безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців [3,5,8]. Але в більшості випадків вони досліджують лише окремі питання проблеми, пов'язані, насамперед, із формуванням базових засад забезпечення економічної безпеки, визначенням системи економічних інтересів і пріоритетів розвитку, формуванням окремих заходів стосовно управління безпекою. Серед українських та російських науковців, праці яких присвячені зазначеним питанням, слід назвати таких дослідників, як Л.П. Гончаренко [1], Л.І. Абалкін [4], С.Ю. Глазьев [3], А.І. Сухоруков [6], О.А. Полушкин [7], В.М. Геєць, М.О.Кизим, Т.С. Клебанова, О.І.Черняк [2] та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Не дивлячись на значне число публікацій із зазначеної проблеми, низка питань у сфері формування механізму забезпечення економічної безпеки, залишається недостатньо опрацьованою та дискусійною, що і викликало необхідність подальшого дослідження зазначеної проблеми, особливо актуальною для нового етапу розвитку ринкових відносин в Україні. Мова йде, в першу чергу, про регіональний аспект економічної безпеки. Якщо сьогодні деякі вчені вивчають визначення поняття «економічна безпека регіону», фактори, які впливають на її рівень, систему індикаторів оцінки рівня економічної безпеки регіону, то питання створення механізму забезпечення економічної безпеки регіону залишається мало досліджуваним.

Метою статті є вивчення сутності механізму забезпечення економічної безпеки регіону, виявлення його складових,

та визначення основних напрямів щодо функціонування вказаного механізму.

Виклад основного матеріалу.

Економічна безпека регіону - це можливість і здатність економіки регіону поетапно покращувати якість життя населення на рівні загальноприйнятих стандартів, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз при оптимальних витратах усіх видів ресурсів і раціональному використанні природних чинників, забезпечувати соціально-економічну і загальнополітичну стабільність [7,10].

Економічна безпека регіонів має прояв в наступних явищах [5,7]: можливості здійснювати власну економічну політику в рамках держави; не обвалює реагувати на різкі геополітичні зміни в країні; здатності без допомоги центру реалізовувати значні економічні заходи по соціально вибуховим ситуаціям в регіоні, пов'язаними з локальними економічними лихами або прорахунками на республіканському рівні; можливості на договірній основі надавати допомогу суміжним областям і регіонам, незбалансована економічна ситуація яких може несприятливим чином вплинути на економічні інтереси території.

Нажаль останні роки визначається зниження рівня економічної безпеки практично усіх регіонів України за всіма складовими ЕБР. Небажані тенденції, а часто – кризові явища, підтверджують необхідність створення механізму забезпечення економічної безпеки регіонів (МЗЕБР).

Цей МЗЕБР включає комплекс умов, передумов і чинників, інститутів і важелів, спрямованих на захист економічних інтересів регіону, поліпшення сфери життєдіяльності населення. Зазвичай під механізмом розуміють влаштований певним чином порядок послідовності станів і процесів, що забезпечують економічну безпеку суб'єкта [2].

По суті, механізм забезпечення економічної безпеки слід розглядати як

сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотивованих заходів і способів, що забезпечують досягнення найбільш високих значень економічної безпеки [6].

Іншими словами МЗЕБР України має бути комплексом економічних, екологічних, правових, геополітичних і інших умов, які покликані забезпечувати:

- захист життєво важливих інтересів країни і її територій відносно ресурсного потенціалу;

- передумови для збереження і виживання регіональних структур України в умовах можливої кризи і майбутнього розвитку;

- конкурентоспроможність регіонів на внутрішніх і світових ринках і стійкість фінансового положення країни;

- створення внутрішньої і зовнішньої захищеності від дестабілізуючих дій;

- умови для стійкого і нормального відтворення громадських процесів.

Метою діяльності формувань по забезпеченню економічної безпеки регіону є підтримка сприятливого функціонування держави і регіональних економічних систем, виявлення загроз і вжиття адекватних заходів щодо їх відвернення та нейтралізації, захист економічних інтересів різних рівнів, забезпечення соціально-економічної спрямованості економіки.

Механізм забезпечення економічної безпеки регіону повинен відповідати наступним вимогам:

- функціонувати в межах існуючого нормативно-правового поля;

- забезпечувати надійний захист національних і регіональних економічних інтересів;

- надавати можливість до прогнозування і своєчасного відвернення загроз та несприятливих процесів в економічній безпеці регіону;

- ефективно функціонувати як у звичайних, так і в надзвичайних ситуаціях;

- мати чітку структуру і функціональне розмежування органів

законодавчої, виконавчої та судової гілок влади.

Організаційний аспект дотримання економічної безпеки регіонів України має здійснюватися у відповідності з наступними вимогами:

- чітке розмежування функцій апарату Президента України, Кабінету Міністрів України та інших центральних органів виконавчої влади;

- визначення завдань державного і місцевого рівнів та відповідне розмежування функцій центральних та регіональних органів при забезпеченні єдності системи виконавчої влади;

- адекватне інформаційне забезпечення функцій управління державою.

Організаційно-управлінський механізм забезпечення економічної безпеки регіону представлений на рисунку 1.

Об'єктами економічної безпеки регіонів є: реальний сектор економіки; фінансовий сектор, включаючи бюджетно-податкову і кредитно-фінансові сфери, страхування, фінансові ринки; зовнішньоторговельний сектор; сектор домашніх господарств, споживчих ринків і торгівлі; інститути державного управління та ін.

Суб'єктами МЗЕБР являються, в першу чергу, органи виконавчої і законодавчої влади.

Виходячи з аналізу складових економічної безпеки регіонів України можна виділити наступні напрями її забезпечення:

- вдосконалення правової бази;

- розробка і реалізація довгострокових програм розвитку регіональної економіки;

- збереження ресурсного потенціалу, відновлення і розвиток виробничого потенціалу регіону;

- розвиток самостійної бюджетно-фінансової політики регіонів;

- підготовка кваліфікованих кадрів адміністративного менеджменту.

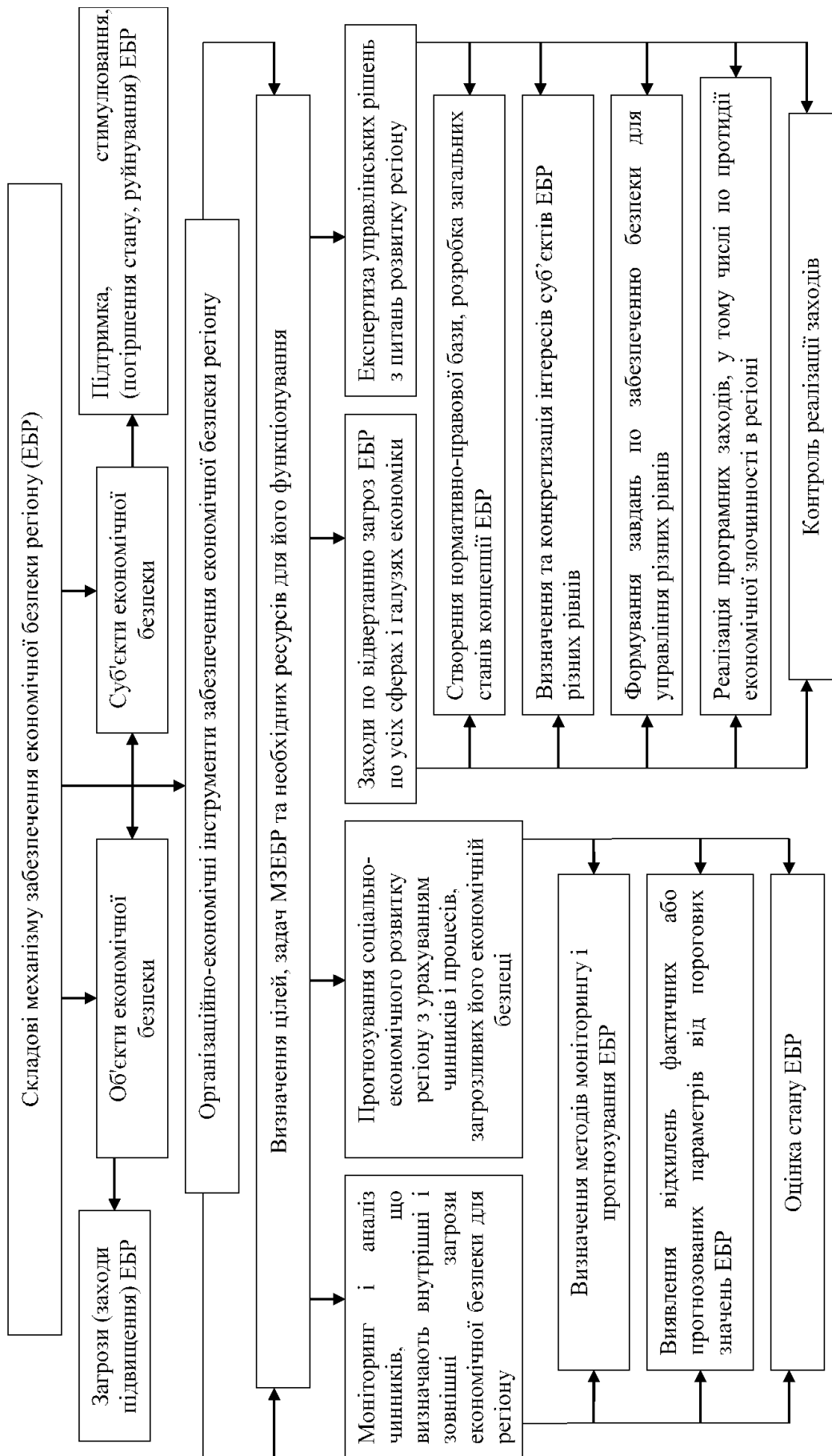

Рис. 1. Організаційно-управлінський механізм забезпечення ЕБР

Механізм забезпечення ЕБР повинен мати високу адаптивну мобільність. На основі здійснення планомірної діагностики стану ЕБР, своєчасного виявлення чинників дестабілізації, прогнозування можливих проблем, виявлення перспективних

резервів соціально-економічного розвитку повинні здійснюватися пошук і вибір альтернативних заходів забезпечення ЕБР.

Функціональні компоненти механізму забезпечення ЕБР представлені на рисунку 2.

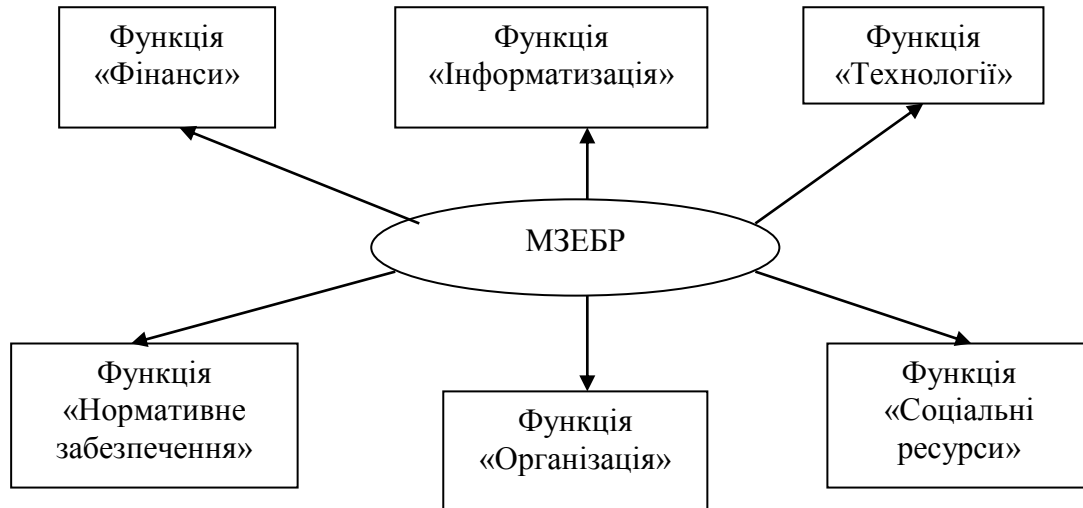

Рис. 2. Функціональні компоненти МЗЕБР

Функція "Фінанси" включає: формування бюджету регіону; фінансування заходів по стабілізації критичних ситуацій; пільгові суди, податки, субсидії і кредити; штрафні санкції; систему страхування; ліцензування; сертифікацію; оцінку усіх ресурсів; ціноутворення; регіональні програми⁴ інвестиційні програми; оподаткування; митне регулювання; спеціальні фонди.

Функція "Інформатизація" включає: моніторинг; аудит; контроль; оцінку; узагальнення і аналіз.

Функція "Технології" включає: розробку нових технологій; вдосконалення існуючих технологій; пропаганду передових технологій.

Функція "Нормативне забезпечення" включає: розвиток законодавства; перегляд норм і нормативів.

Функція "Організація" включає: структуру, підпорядкування, систематизацію органів ЕБР; формування інфраструктури ЕБР; впровадження

передових методів управління.

Функція "Соціальні ресурси" включає: розвиток освіти і виховання; розвиток культури; пропаганду і рекламу високих стандартів ЕБР.

Економічна безпека окремого економічного регіону в управлінському відношенні може характеризуватися поєднанням безпеки різних ієрархічних рівнів, стан гарантування яких і визначає рівень економічної безпеки території. При цьому важливо відмітити, що як економічна безпека регіону, так і безпека підприємства можуть забезпечуватися окремо або навіть за рахунок один одного або держави. В той же час в стратегічному відношенні це не тільки взаємопов'язані, але й неділимі поняття. Саме протиріччя між безпеками різних рівнів і є однією з головних проблем економічної безпеки України і регіонів на сучасному етапі економічного розвитку.

Відповідно, основи підвищення ефективності управління економічною безпекою в цілому лежать саме у завданні

узгодження безпеки різних рівнів ієрархії. Іншими словами, необхідно мінімізувати ризики діяльності об'єктів всіх рівнів зі сторони як кримінальних і "тіньових" структур, так і офіційної економіки. Територіальні суб'єкти повинні мати змогу розробляти власну перспективну стратегію своєї діяльності. Саме тому в питанні управління найбільш актуальною є проблема співвідношення і зміцнення економічної безпеки різних ієрархічних рівнів.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- основи підвищення ефективності управління і стратегічна мета забезпечення економічної безпеки регіону в цілому полягають у створенні прийнятних умов для життя та розвитку особистості, соціально-економічної стабільності суспільства і збереження цілісності держави, успішного протистояння до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на основі достатньої забезпеченості необхідними ресурсами. Державна стратегія в даній області повинна створити умови для економічного зростання виробництва, високої конкурентоспроможності продукції, підтримати науково-технічний потенціал, не допустити зниження рівня життя населення до порогових значень, зберегти соціально-економічну стабільність в суспільстві;

- в цілях забезпечення ЕБР необхідно досягти переважання інтересів регіонального розвитку над інтересами окремих підприємств і організацій; враховувати інтереси усіх учасників процесу регіонального розвитку - підприємств, галузей, міст, районів і т. д.;

- необхідно розробити спеціальний інструментарій, використання якого дозволило б визначити і вибрати найбільш прийнятні варіанти забезпечення ЕБР з урахуванням особливостей кожного

регіону.

Ефективне функціонування МЗЕБР вимагає своєчасного надання регіональним органам управління об'єктивної і достовірної інформації. Ця мета пояснює необхідність створення інформаційно-аналітичного центру при адміністрації області. Основною метою створення цього центру є підвищення ефективності збору, обробки і розподілу даних про стан різних об'єктів на території регіону в інтересах інформаційної підтримки органів регіональної влади і місцевого самоврядування при рішенні завдань управління соціально-економічними процесами, у тому числі завдань забезпечення ЕБР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Л.П., Куценко Е.С. Управление безопасностью: Учеб.пособие.-М.:КНОРУС, 2005.-272с.
2. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие: Монография / В.М. Геець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. Х., 2006.-240с.
3. Глазьев С.Ю. О концепции макроэкономической политики в свете обеспечения экономической безопасности страны (14.11.2007)//old/glazev.ru.
4. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность: угрозы и их отражение // Вопросы экономики.-2004.-№12.-С.5-9.
5. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія.-К.:КНЕУ,2005.-232с.
6. Сухоруков А.І., Ладюк О.Д. Фінансова безпека держави: Навч.посібник.-К.:Центр навчальної літератури, 2007.-192с.
7. Полушкин О.А. Управление безопасностью предприятий в условиях рыночной экономики// Закон и право.-2005.-№10.-С.46-50.
8. Предборський В.А. Економічна безпека держави: Монографія. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.

9. Н.А. Баранов. Основы международной безопасности. Лекция 3. Политика национальной безопасности ведущих стран. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://nicbar.ru/politology/study/kurs-osnovy-mezhdunarodnoj-bezopasnosti/217-lektsiya-3-politika-natsionalnoj-bezopasnosti-vedushchikh-stran>

10. Быков В.П., Дембовская О.А., Лебедько Е.М. Экономическая безопасность регионов и преодоление угроз в современных условиях / Электронный ресурс. – Режим доступа: http://science-bsea.narod.ru/2006/ekonom_2006/bykov_ekonom.htm

УДК 339.564

ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ ЇЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

*Казакова Н. А., к.г.н., доцент (ХНУ ім. В.Н. Каразіна),
Булаєнко М. В., к.т.н., доцент (ХНУМГ імені О.М. Бекетова),
Широкоград Є. Е., аспірант (ХНУ ім. В.Н. Каразіна)*

Досліджено динаміку експорту України, проведено аналіз сучасного експортного потенціалу в державі. Визначено комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на український експорт, а також висвітлено основні його проблеми на сучасному етапі розвитку. Також з'ясовано домінантні завдання у галузі фінансового сприяння експорту. Враховуючи сучасний стан української економіки та актуальність проблем розвитку зовнішньоторговельного потенціалу країни, розглянуто необхідність створення сприятливих умов для динамічного розвитку експорту на основі прогресивної зміни спеціалізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна діяльність, експорт, експортний потенціал, конкурентоспроможність, митне регулювання.*

ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ УКРАИНОЙ ЕЕ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА

*Казакова Н. А., к.г.н., доцент (ХНУ им. В.Н. Каразина),
Булаенко М. В., к.т.н., доцент (ХНУГХ имени. А.Н. Бекетова),
Широкоград Е. Э., аспирант (ХНУ им. В.Н. Каразина)*

Исследована динамика экспорта Украины, проведен анализ современного экспортного потенциала в государстве. Определен комплекс внутренних и внешних факторов, влияющих на украинский экспорт, а также освещены основные его проблемы на современном этапе развития. Также выяснены доминантные задачи в области финансового содействия экспорту. Учитывая современное состояние украинской экономики и актуальность проблем развития внешнеторгового потенциала страны, рассмотрена необходимость создания благоприятных условий